

Nâbî

Şerh-i Çihil Hadîs-i Nebî

— Kırk Hadis Tercümesi —

Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ

ŞURKAV YAYINLARI: 49

NÂBÎ
Serh-i Çihl Hadîs-i Nebî
(Kırk Hadîs Tercümesi)

Hazırlayan
Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ

ŞANLIURFA

ŞANLIURFA İLİ
KÜLTÜR EĞİTİM SANAT VE
ARAŞTIRMA VAKFI YAYINLARI
Yayın No: 49

Birinci Basım

ISBN 978-975-7394-49-9

Görsel Yönetmen
Mustafa AKGÜL

Kapak Görseli
Abdurrahman BİRDEN

Baskı
Elif Matbaası
ŞANLIURFA
0414 312 42 41

İÇİNDEKİLER

Takdim _____	7
Ön Söz _____	9
Şerh-i Çihil Hadîs-i Nebî _____	13
1. Hadîs _____	19
2. Hadîs _____	20
3. Hadîs _____	21
4. Hadîs _____	22
5. Hadîs _____	23
6. Hadîs _____	24
7. Hadîs _____	25
8. Hadîs _____	26
9. Hadîs _____	27
10. Hadîs _____	28
11. Hadîs _____	29
12. Hadîs _____	30
13. Hadîs _____	31
14. Hadîs _____	32
15. Hadîs _____	33
16. Hadîs _____	34
17. Hadîs _____	35
18. Hadîs _____	36
19. Hadîs _____	37
20. Hadîs _____	38
21. Hadîs _____	39

22. Hadîs _____	40
23. Hadîs _____	41
24. Hadîs _____	42
25. Hadîs _____	43
26. Hadîs _____	44
27. Hadîs _____	45
28. Hadîs _____	46
29. Hadîs _____	47
30. Hadîs _____	48
31. Hadîs _____	49
32. Hadîs _____	50
33. Hadîs _____	51
34. Hadîs _____	52
35. Hadîs _____	53
36. Hadîs _____	54
37. Hadîs _____	55
38. Hadîs _____	56
39. Hadîs _____	57
40. Hadîs _____	58
Hâtime _____	59
Kaynakça _____	60
Ek: Metnin Tıpkıbasımı _____	61
Özgeçmiş _____	72

TAKDİM

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Şanlıurfa, zengin bir arkeoloji, tarih ve kültür mirasına sahip nadir şehirlerimizden biridir. Bu zengin tarih ve kültür mirasının yanında Urfa, edebiyat alanında da verimli bir niteliği haizdir. Zira klâsik Türk edebiyatında hikemî/tebliğî üslûbun zirve şairi Yusuf Nâbî, Urfa'da doğmuş ve hayatının ilk devresini burada geçirmiştir. Nâbî, yazdığı manzum ve mensur eserlerle edebiyat tarihimizde haklı bir şöreti yakalamış ve onun bu şöreti Osmanlı coğrafyasını aşmıştır.

Müslüman milletlerin edebiyatlarında manzum veya mensur kırk hadis yazma geleneği oldukça yaygındır. Arapça "Arba'în hadîs", Farsça "Çihl hadis" ve Türkçe "Kırk hadîs" olarak isimlendirilen bu türün ortaya çıkması hicri II. asrın ortalarına kadar gitmektedir. Bu hadis geleneğinin yaygın olmasında Hz. Muhammed'in "Ümmetimden kırk hadis ezberleyen kimseyi Allahu Teala fakihler ve âlimler zümresinden diriltir." hadis-i şerifi etkili olmuştur.

Mollâ Câmî'nin Farsça olarak kaleme aldığı Çihl Hadis adlı eseri, Fars edebiyatında olduğu kadar Türk edebiyatında da önem atfedilmiş ve birçok Türk şairi tarafından tercüme edilmiştir. Urfalı Yusuf Nâbî de bu kervana katılan şairlerimizden biridir.

Nâbî'nin Mollâ Câmî'den tercüme ettiği Kırk Hadis Tercümesi isimli eseri kültürümüze kazandıran Harran Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ekrem Bektaş'a teşekkür eder; hadis-i şeriflerde dile getirilen hakikatlerin hayatımıza yansımalarını temenni ederim.

Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi

ÖN SÖZ

İslam dininin temel kaynağı Kur'ân-ı Kerim, bütün insanlığa gönderilmiş semavî bir kitaptır. Bu İlahî kitaptaki mesajları insanlara ulaştırmakla görevli Hz. Muhammed'in Kur'ân hükümlerinin birer hayat pratiği olan hayatı ve dolayısıyla hadis-i şerifleri Müslümanlar için Kur'ân'dan sonra en önemli rehber mahiyetindedir.

İslam peygamberi Hz. Muhammed'in hayatının her aşaması, Müslüman milletlerin edebiyatlarında birer edebî türün ortaya çıkmasına sebep teşkil etmiştir. Mesela hayatı "siyer-i nebî" türünü, doğumu "mevlid'i", göğe yükselmesi hadisesi "miraciye'yi, güzel ahlâkı "hilye'yi" Mekke'den Medine'ye göçü "hicret-nâme'yi", vefatı "vefayât-nâme'yi" ve hadisleri de "kırk hadis" türünü doğurmuştur.

Arapça "Arba'în hadîs", Farsça "Çihl hadis" ve Türkçe "Kırk hadîs" olarak isimlendirilen bu türün ortaya çıkması hicri II. asrın ortalarına kadar geri gitmekte ve gerekçesi olarak da Hz. Muhammed'in "Ümmetimden kırk hadis ezberleyen kimseyi Allahu Teala fakihler ve âlimler zümresinden diriltir." hadis-i şerifi gösterilir.

Bu hadisin sırrına mazhar olabilmek için Müslüman şairler de Arapça olan Hz. Muhammed'in kırk hadisini seçip nazmen bir araya getirmişlerdir. İşte bu şairlerden biri de Fars edebiyatının büyük âlim ve şairi Molla Câmî (ö.1492)'dir. Câmî'nin *Terceme-i Arba'în Hadîs* veya *Çihl Hadîs* olarak da bilinen eseri, Fars edebiya-

tında olduğu kadar Türk edebiyatında da önemlidir. Çünkü şairin Çihl Hadis'ini Türkçe'ye nazmen tercüme eden birçok Türk şairi vardır. Ali Şîr Nevâ'î (ö. 1501), Fuzûlî (ö.1556) Rihletî (ö. ?) Nâbî (ö. 1712), Müfid (ö. 1726), Münif (ö. 1743-44), Ahmed Nüzhet (ö. 1782-83), Seyyid İbrahim (ö. 1783) ve Zühdî (ö. 1914) bilinenlerdir. Hatta Fuzûlî ile Nâbî'nin tercümeleri, Molla Câmî'ninkinden daha üstün ve güzel olduğu ifade edilir.

Türk edebiyatında gerek telif gerekse tercüme edilmiş kırk hadis literatürü hayli zengindir. Yukarıda bahsettiğim Molla Câmî'nin Çihl Hadis Tercümesi başta olmak üzere onun Türkçe tercümeleri üzerine bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Her biri kendi alanında değerli olan bu çalışmalardan yola çıkarak biz de Molla Camî'nin seçtiği Hz. Muhammed'in kırk hadis-i şerifini, onun kıt'a şeklinde nazmettiği Farsça tercümesini ve Nâbî'nin Câmî'den tercüme ettiği Kırk Hadis Tercümesini hazırladık. Amacımız hadis-i şeriflerde ve büyük şairlerin kalemıyla nazma dökülen bu hakikatleri halka ulaştırıp bir nebze de olsa aşınmış olan bazı sosyal ve toplumsal meselelere dikkat çekmektir. Diğer bir ifade ile insanların sosyal münasebetlerinde pek dikkat etmediği veya önemsemediği bu güzel öğretileri yeniden hatırlamak ve hayata geçirmektir.

Bu kitapçık hazırlanırken daha önce yayımlanmış birçok çalışmadan yararlanıldı. Başta Hatice Uraler'in "Kırk Hadîs Geleneği ve Şair Nâbî'nin Kırk Hadîs'le İlgili Eserinin Tahlili" isimli bildirisinden Arapça hadis metinleri ve tercümeleri ile Nâbî'nin Kırk Hadis Tercümesi'nin eski harfli metni alındı. Necip Âsım'ın eski harflerle yayımladığı "Hadis-i Erba'în Tercümeleri" adlı makalesi ile Ahmet Sevgi'nin *Molla Câmî'nin Erba'în'i ve Türkçe Tercümeleri* isimli çalışmasının ilgili bölümüyle karşılaştırılarak metin kontrol edilip yeniden kuruldu. Nâbî'nin yazdığı metnin tamamı, yazıldığı yüz-yıl fonetiğine dikkat edilerek yeniden okundu ve genel okuyucu

kitlesinin yararlanabilmesi için günümüz Türkçesine aktarılıp sadeleştirildi. Yine Nâbî'nin tercüme ettiği Molla Câmî'nin Farsça kıt'aları Latin harflerine aktarıldı ve tercümeleri de Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun hazırladığı *Fuzûlî Kırk Hadîs Tercümesi* isimli çalışmadan istifade edilerek verildi. Çalışmada yararlanan tüm yayımlar kaynakça bölümünde yazıldı.

Bu mütevazı çalışmanın kusursuz olduğunu iddia edecek değiliz. Eserin eksiklikleri bize, varsa güzellikleri de sözün en güzeline sahip Hz. Muhammed (sav.)'in hadislerine ve onları tercüme eden Mollâ Câmî ve Nâbî'ye aittir.

Bu kitapçığın ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen başta Dr. M. Cüneyt GÖKÇE ile Dr. Hayrullah ACAR olmak üzere bütün dost ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunar ve yayımlanmasında emeği geçen ŞURKAV çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ
Şanlıurfa/2018

ŞERH-İ ÇİHL HADİS-İ NEBÎ

[1b] Bismillahirrahmânirrahîm

Ercâ-yı merâtib-i mahâmideyi mu'telî ve esnâf-ı medâric-i hamd u senâyı muhtevî, hamd-i câmî'-i muhît hazret-i mü'ellif-i nüsha-i tekvîn ve mübdî'-i eczâ-yı terkîb-i mâ' u tîn, (cellet kudretuhu) cânibine ki nûr-i cebîn-i dîn ve bâ'is-i âferîniş-i âsmân u zemîn, ekmel-i enbiyâ ve eşref-i mürselîn ('aleyhi's-salâtu ve's-selâm) hazretlerinin ber-muktezâ-yı nazret-cebîn-i "Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil-'âlemîn" ¹, gom-şudegân-ı beyâbân-ı câhiliyyeti vüs'at-serâ-yı rahmet-âbâd-ı îmân ü İslâm'a reh-nümâ-yı hidâyet ve makâlât-ı mu'ciz-tırâz-ı zamîrleri fehvâ-yı kerîme-i "Ve mâ yentiku 'ani'l-hevâ" ² esîrân-ı firâş-i 'illet-i dalâlete terkîb-i bür'ü's-sâ'at-i müdâvâ-yı 'âfiyet ü ifâkat eyledi. Dâ'im salâvât-i zâkiyât ber-tbk-ı hadîs-i "Bu'istü li-utemmime mekârime'l-ahlâk" ol hâce-i ders-hâne-i irşâd ve eşref-i teslîmât-i tayyibât ber-mu'eddâ-yı sikke-i hadîs-i "Ûtîtu cevâmî'u'l-kelim" ol şehr-yâr-ı [2a] serîr-i infirâd, ol kâ'im-i memâlik-i sıdk u sedâd, cenâbına ki feyyâza-i nâtika-i i'câzlarından takattur iden reşehât-ı mâ'u'l-hayât-ı ehâdîs-i şerîfe ber-tbk-ı me'âl-i "Hayrü'l-kelâmi mâ kalle ve delle", mesbûk-i kavânîn-i îcâz u ihtisâr iken, yine mânend-i gevher-i âfitâb 'avâlim-i ma'ânî-peymâyı zer-nigîn itmek havass-ı rûtbe-i

---

¹ Enbiya 107.

² Necm 3.

câmi'a-i Hâşimiyyetlerindendir. Ve sâmi'a-pîrâ-yı ûli'l-elbâb olan mu'teberât-ı kudsiyye ve kelimât-ı nebeviyyelerinün her harfi mânend-i lubûb-ı mütebbeyinü'l-üslûb sûretde cilve-rîz-i zuhûr iken her biri hezârân evrâk u ağsân-i mekâsıd-ı mühimme-i şer'iyyeyi ve ezhâr u esmâr-i ğâmıza-i dîniyyeyi mutazammın bir şecere-i kübrâ-yı hikmet hâsıl olmak hasîsa-i nübüvvet-i Mekkiyye-i mülteffeleri ve hâşiye-i metn-i risâlete 'amme-i ihâtiyyeleridür. Sallallâhu 'alâ zâtihi'l-emîn ve 'alâ sâ'iri'l-enbiyâi ve'l-mürselîn ve 'alâ âlihi ve ashâbihi ve veresetihi't-tayyibîne't-tâhirîn. **Ve ba'dehu** ehâlî-i fitnat-ı müstakîme ve ashâb-ı fitrat-ı selîmenün meşmûl-i zâ'ika-i ittılâ'larıdır ki maşrîksâr-ı firûz-ı lisân-ı nebevîden sâtî' olan kevkeb-i hadîs-i şerîf-i "Men hafıza 'alâ ümmetî erba'îne hadîsen be'asehullâhu yevme'l-kıyâmeti fakîhen 'âlimen"³ mü'eddâsınca ol 'atiyye-i 'uzmâ ve mevhibe-i kübrâdan nâ'il-i hisse-i merâm olmak ümîdiyle ekâbir-i e'imme-i hadîsden (rahimehümullâhu) niceler cevâhir-i lâmi'a-i ehâdîsden çihil 'aded güher-pâre-i [2b] hurşîd-ıyârı nihâd-i sandûka-i hâfıza itdüklerine binâ'en cenâb-ı nâmî-i girâmî Mevlânâ 'Abdu'r-rahman-i Câmî (kuddise sırruhu) Hazretleri dahı anların tarîka-i sâ'ibesine iktidâ ve halvet-i mukaddeme-i erba'in-i rûhânîden istifâde-i envâra ihtidâ şevkiyle müstehîlen li'l-hıfz çihil 'aded şevârid-i le'âl-i muveceheyi güzeşte-i silk-i ta'yîn ve teşvîkan li't-tâlibîn mezâyâ-yı kevineyn-bahâların mânend-i tûtîyân-ı şâhsâr-ı kuds kafes-i çâr-çûpe-i 'Acemâne tarh içre temkîn, ya'nî me'âl-i hayât-bahşâların birer rubâ'î-i Fârsî-lisânla ta'yîn buyurmuşlardır. Lâkin ezyâl-i melâbis-i Fârsiyyeden dest-i idrâki kûtâh olanların leb-i âmâlî bûse-çîn-i hırmân olmalarıyla bu rîze-hâr-i sofrâ-i 'irfân ya'nî Nâbî-i nâ-tûvân dahı ol mevhibe-i kübrâ ve 'atiyye-i 'uzmâdan ârzûmend-i hisse-i sa'âdet olduğundan ğayrı sâ'ir hasret-keşâna dahı vesîle-i husûl-i bizâ'a-i rahmet olmak niyyetiyle dest-mâye-i 'acz u kusûr ile üftân ü hîzân ol kâfile-i sa'îde-i sâbıka isrine iktifâda bî-karâr

³ Küleynî, *el-Usûl mine'l-Kaflî* (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî) Beyrut, 1401, C. I, s 49.

oldu. Lâkin ta'mîm-i fevâ'id ve tevsî'-i devâ'ir-i mesâ'id kasdıyla kabâ-yı 'Acemâne-i çâr-hâne rubâ'ıyyâtın lisâna çeşbân vesf'u'l-müfâd Türkîye tebdîl ve şevârik-i me'ânîsin metâli'-i lügât-i şarkiyyeden ta'bîrât-ı vasatiyye-i Türkiyyeye nakl u tahvîl dâ'ıyesi [3a] hâtır-ı kesîrden ser-zede olmağla 'avâyik-i gül-ruhsâr mezâyâsinun her birine eczâ-yı âbnûsiyye-i midâdiyyeden bir erîke-i çâr-pâye-i rubâ'î makarr ve mânend-i 'arâyîs-i nâz-perver miyâne-i harîm-i çâr-dîvâr-ı rubâ'ıyyeden cilveger kılınmak müyesser olmuşdur. Bi-hamdi'llâh zebân-ı Bî-sütûn-ı tercemânenen her biri çâr sûtûn üzre bir Kasr-ı Şîrîn ve mânend-i meh-rûyân-ı nevhatt-ı çâr-ebrû hüsn-sıfât-ı letâfetde rengîn ü nemekîn, vâki' olduğu mutlakâ berekât-i meyâmin-i silk-i le'âl-i ehâdis-i şerîf-i Hayru'l-beşer olduğu hudûd-ı iştibâhdan ber-terdür. Hulâsâ-i âmâl nazar-güzâr-ı i'tibâr buyuran e'azz-i kirâmdan rûh-ı mütercim-i fakîri bir du'â-yı hayr ile yâd buyurmaktadır. Kıt'a

[Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

[Fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün]

*Gerçi haddüm degül beniüm Nâbî
Şerh-i âsâr-ı Seyyid-i 'âlem
Lîk benden mukaddem olmuşlar
Niceler dahi cebhe-sây-i kalem⁴*

---

⁴ Yusuf Nâbî, *Terceme-i Çihil Hadis*, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü, Demirbaş no: 3433.

Sadeleştirilmiş metin

(Bütün) medih mertebelerinin yönlerini kuşatan, hamd ve sena derecelerinin sınıflarını içeren, her tarafı çevreleyen övgü, kainat nüshasının müellifi, su ve çamur terkinin cüzlerini yaratan (Onun kudreti her şeye yeter) Allah'a olsun.

Bütün salat ve selamlar, din (güzelinin) alınının nuru ve yer ile göğün yaratılışına sebep, peygamberlerin en mükemmeli ve elçilerin en şerefli Hz. Muhammed'e olsun. Hz. Muhammed, *"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."* ayetinin ışığı gereği, cahiliyet çölünde kaybolmuşları, iman ve İslam'ın rahmetle bina edilmiş büyük sarayına doğru yolu gösteren hidayet rehberidir. *"O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor"* ayetince, onun mucize ile süsleyici sözleri (hadisleri), sapıklık hastalığının yatağına esir düşmüşlere iyileşme saati ve şifa veren bir ilaç oldu.

Bütün temiz övgüler, *"Ben insanlığa güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."* hadisin anlamına uygun olarak o irşat dershanesinin hocası/efendisi ve Allah'ın takdirine teslim olanların en şerefli (Hz. Muhammed'in) üzerine olsun. (Yine bütün övgüler) *"Az kelime ile çok anlam ifade eden."* hadisinin tasdik ettiği mana gibi o eşsizlik tacının sultanı, o doğruluk ve hatasızlık ülkelerini ayakta tutan (Hz. Peygambere) olsun. (Hz. Muhammed)'in mucizeli sözlerinin feyzinden damlayan hadis-i şeriflerin hayat suyu olan sızıntıları/hikmetleri *"Sözün en hayırlısı az ama meramı (tam) ifade edenidir."* manası gereği, îcâz (az sözle çok şey ifade etme) ve ihtisâr (kısaltma) kanununun bir kuralıdır. Yine güneş cevheri/inci gibi sözün manalarını ölçüp altın yüzük/mühür vurmak (tastiklemek) muhteşem Haşimî soyluluğun kapsayıcı rütbelerinin özelliklerindedir. Ve akıl sahiplerinin kulaklarını süsleyen kutsal nebevî sözlerinin her harfi, üslûbu açığa çıkararak mana özleri/içleri gibi, görünüşte cilveleri ortaya çıkmakta iken her biri, binlerce şer'î (şeriata uygun) önemli maksadın yaprak ve dallarını ve dinî sınırların meyve ve çiçeklerini içine alan bir büyük hikmet ağacı ortaya çıkarmak,

Mekke'de ortaya çıkan peygamberliğinin sarmaşmış özelliği ve risalet/elçilik metnini açıklama olan kuşaticılığının bütünüdür. Allah'ın salat ve selamı, emin olan zatı, diğer enbiya ve peygamberlerin ve onun ailesi ve arkadaşlarının ve temiz ve pak varislerinin üzerine olsun. Ve bundan sonra doğru, anlayışlı kimseler topluluğunun ve sağlam fitrat sahiplerinin öğrenme zevkinin kapsamı içindedir ki Hz. Peygamberin her tarafı aydınlatan güneş gibi dilinden doğup yükselen *"Ümmetimden kırk hadis ezberleyen kimseyi Allah Teala fakihler ve âlimler zümresinden diriltir."* hadis-i şerif yıldızı iddiasınca, o büyük armağan ve ihsandan arzulanan hisseye nail olmak/kavuşmak ümidiyle hadis ilminin büyük imamlarından (Allah hepsine rahmet etsin) bazıları, hadislerin parlak cevherlerinden kırk adet güneş gibi parlak inci parçasını, yaradılışın hafıza sandığına koymuş/ezberlemişlerdir. Muhterem, meşhur Mevlânâ Abdurrahman-i Câmî (Allah onun sırrını kutsasın) Hazretleri dahi onların doğru yoluna uyup ve manevî/uhrevî kırk adet hadis-i şerifin nurundan istifade edip doğru yolu bulma şevkiyle kolay ezberlenen ve rağbet edilen kırk adet dağınık makbul inciye (hadis-i şerifi) belirlenmiş nazm ipliğine geçirmiştir. Ve talip olanları teşvik etmek için iki dünyaya değer meziyetleri, kutsallık/cennet koruluğunun papağanı gibi İranlıların dört köşeli kafes planı içinde ağırbaşlı, yani hayret veren anlamlarını birer Farsça rubâ'î ile yazmışlardır. Fakat Farsça elbiselerin eteklerinden, idrak eli kısa olanların (Farsça bilmeyenlerin) arzu dudakları, öpmekten yoksun kalmalarından dolayı bu irfan sofrasının kırıntılarını yiyen âciz Nâbî dahi o büyük hediye ve ihsandan mutluluk hissesi (almayı) arzu etmekten başka, diğer hasret çekenlere (istifade etmek isteyenlere) dahi rahmet sermayesini elde etmeye sebep olma niyetiyle, âcizlik ve noksanlık sermayesiyle düşe kalka o geçmiş uğurlu kafilenin yoluna yetinmede kararsız kaldı. Fakat faydanın umumileşmesi ve av alanlarının genişlemesi (daha fazla kimsenin yararlanması), amacıyla İranlılara ait dört etekli (mısralı) kaftan rübâîlerini, dile uygun, anlam zenginliği (olan) Türkçe'ye tercüme ve

anlam parlaklıklarını şark dillerinin parlıtısından (Farsça'dan) Türkçe'nin orta yollu ifadelerine aktarma ve çevirme arzusu, birçok gönülde baş göstermekle gül yanaklı (güzellerin) zorluklarının üstün vasıflarını her birisine, mürekkebin abanoz ağacının (siyah mürekkebin) zerrelerinden birer dört ayaklı rubâî tahtı yerleşme yeri (yapmak) ve rübâînin dört duvarlı harem odasının nazlı gelinleri gibi ortaya çıkarmak nasip olmuştur.⁵

Allaha şükürler olsun ki tercümenin Bî-sütun (Bî-sütun dağı, direksiz, sütunsuz) dilinden her biri dört sütun üzere (dört mısra) bir Şîrîn Köşkü (rübâî) ve ayva tüyleri, bıyıkları yeni terlemiş taze ay yüzlü güzeller gibi sıfatı güzellik olan incelikte, parlak ve tatlı olmaları, mutlaka insanların en hayırlısı Hz. Muhammed'in hadis-i şeriflerini inci gibi ipe geçirme bereketinin uğurundan olduğu şüpheden uzaktır. Özetle maksadım, değer verip bakanlardan (tenezzül edip okuyanlardan), kıymet bilen saygın insanlardan fakir mütercimi bir hayır dua ile anmalarıdır.

Kıt'a:

Ey Nâbî! Gerçi kainâtın efendisi Hz. Muhammed'in hadislerini açıklamak benim haddim değil. Fakat benden önce birçok kimse (şair), kalemlerinin alnını yere sürüp şerh yazmışlardır.

---

⁵ Nâbî, Mollâ Câmî'nin Farsça Çihl hadisini rübâî nazım şekliyle Türkçeye tercüme ettiğini söylüyor. Ancak kullanılan vezin rübâî vezni değildir. Dolayısıyla tercüme kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır.

1. Hadîs

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

[Lâ yü'minü ehadüküm hattâ yühîbbe li-ehîhi mâ yühîbbü li-nefsihi.] *Buhârî*, İmân 7.

Sizden biriniz kendisi için hoş gördüğünü din kardeşi için de hoş görmedikçe gerçek mü'min olamaz.

Mollâ Câmi

[Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

[Fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'lün]

Herkesî râ lakab mekon mü'min

Gerçi ez sa'y cân u ten kâhed

Tâ ne hâhed berâder-i hod râ

Ânce ez behr-i hîšten hâhed

[Çabalamadan can ve ten yıpratsa bile, kendisi için istediği şeyi kardeşine de istemedikçe, herkese yine mü'min adını verme.]

Nâbî

Didi fahr-i rüsül degül mü'min

O kesân kim zi-rûy-i sıdk u vefâ

Kendü nefsine gördüğün lâyük

Görmeyüp tâ birâderine revâ

[Peygamberlerin övüncü (Hz. Muhammed), “Doğruluk ve mutluluk zirvesine ulaşan kimse, kendi nefsine layık gördüğünü kardeşine uygun görmeyinceye kadar mü'min değil” dedi.]

2. Hadîs

مَنْ أَعْطَىٰ لِلَّهِ وَ مَنَعَ لِلَّهِ وَ أَحَبَّ لِلَّهِ وَ أَبْغَضَ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ

[Men a'ta lillâhi ve mene'e lillâhi ve ehabbe lillâhi ve ebğaze lillâhi fekad istekmele'l-îmâne.] Hakîm, *el-Müstedrek* II, 164.

Verdiğini Allah için veren, vermediğini Allah için vermeyen, sevdiğini Allah için seven, sevmediğini Allah için sevmeyen (kimse), imanını kemale erdirmiştir.

Mollâ Câmî

*Her ki der hubb u buğz u men' u 'atâ
Ne budeş dil be ğayr-ı Hak mâ'il
Nakd-i îmân-ı hîş râ yâbed
Ber mehekk-i kabûl-ı Hak kâmil*

[Sevmede, sevmemede, vermemede, vermede gönlü Allah'tan gayriye meyletmeyen kimse, kendi iman akçesini Hakk'ın kabul mihenginde tam ayarlı bulur.]

Nâbî

*Olur ol kimse kâmilü'l-îmân
K'ola bî-havf u bî-ümmîd ü recâ
Ola lillâh cümle hâlinde
İtdügi hubb u buğz u men' u 'atâ*

[Bütün işlerinde (Allah rızasını gözeten) Allah için seven, sevmeyen, Allah için veren, vermeyen kimse, havf ve reca (korcu ve ümit) yaşamadan kâmil/tam iman sahibi olur.]

3. Hadîs

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

[el-Müslimu men selime'l-müslimûne min lisânihi ve yedihi.]
Buhârî, İmân 4.

Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emniyette olduğu kimsedir.

Mollâ Câmî

*Müslim ân kes buved be kavî-i resûl
Gerçi 'âmî buved ve ger 'âlim
Ki be her câ buved müselmânî
Bâşed ez kavî u fi'l-i û sâlim*

[İster sıradan ister ilim ehli insanlar olsun, Peygamber sözüyle (hareket eden) asıl Müslüman o kimsedir ki sözünden ve işinden her yerdeki her Müslüman selamette olur.]

Nâbî

*Müslim ol kimsedür hakîkatde
İtmeyüp kesb-i cürm beyhûde
Fi'l ü kavî u yed ü lisânından
Müslimûn ola cümle âsûde*

[Gerçek Müslüman, boşu boşuna suç/günah işlemeyip davranışından, söz, el ve dilinden Müslümanların güvende olduğu kimsedir.]

حَصَلْتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

[Hasletâni lâ yectemi'âni fî mü'minin: el-buhlu ve sû'u'l-hulki.]
Tirmizî, el-Birr ve's-sıla 41.

Bir mü'minin imanyla cimrilik ve kötü huy biraraya gelmez.

Mollâ Câmî

*Bezl kon mâl u hûy-ı nîkû verz
Râh-ı îmân eger hemî pûyî
Zânki der hîç mü'minî bâ hem
Ne şevved cem' buhl u bed-hûyî*

[Hiçbir mü'minde cimrilik ve kötü huyluluk birleşmeyeceğinden iman yolunu kesip duracaksan bol bol mal bağışla ve iyi huyu alışkanlık haline getir.]

Nâbî

*Tab'-ı mü'minde ictimâ' itmez
İki haslet ki pest hasletdür
Ehl-i îmâna nâ-muvâfıkdur
Hûy-ı bed biri biri haseddür*

[Mü'minin tabiatinde bir araya gelmeyen ve iman ehline yakışmayan iki alçak/kötü sıfat vardır: Biri kötü huy, biri de haset/çekememezliktir.]

يَشِيبُ ابْنُ آدَمَ وَتَشْبُ فِيهِ خَصَلَتَانِ الْحِرْصُ وَ طَوْلُ الْأَمَلِ

[Yeşîbü ibnü âdem ve teşbübi fihi hasletân: el-hırsu ve tûlü'l-emel.] *Tirmizî*, Zühhd 28.

İnsanoğlu yaşlanır ancak ondaki iki özellik genç kalır: Hırs ve tûl-i emel (sonsuz ümitler).

Mollâ Câmî

*Âdemî râ zi pîrî efzâyed
Her zamân der binâ-yı 'ömr halel
Lîk der vey cevân şod dü sıfet
Hırs ber cem'-i mâl u tûl-i emel*

[Her zaman, yaşlanma yüzünden insanın ömür binasında bozukluk/yıkıntı artar. Ancak onda, hırsla mal biriktirme ve bitmeyen istekler iki sıfatı gençleştir.]

Nâbî

*Turfedür tıynet-i benî Âdem
Bulduğımca binâ-yı 'ömri halel
Gerd hırsıyla anda tâzelenür
Rişte-i 'ankebût tûl-i emel*

[Ömür binası eskidikçe/yaşlandıkça insanoğlunda bir mizaç vardır ki o her daim diri ve taze kalır. O da mal biriktirme hırsı ve örümcek ağına benzer sonu gelmez emeller ardından gitmektir.]

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ

[Men lem yeşkürî'n-nâse lem yeşkürî'llâh.] *Tirmizî*, el-Birr ve's-sıla 35.

İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez.

Mollâ Câmî

*Be to ni'met zi-dest-i her ki resed
Ne be meydân-i şükr-gûyî pây
Key be şükr-i Hudâ kıyâm koned
Târik-i şükr-i bendegân-ı Hudây*

[Nimet, her kimin elinden sana ulaşırsa ulaşsın, teşekkür meydana ayak bas. Allah'ın kullarına teşekkür etmeyi terk eden, Allah'a şükretmeye nasıl kalkışır/şükretmeği nasıl hatırlar?]

Nâbî

*Cümle ni'met Cenâb-ı Hakkundur
Her kimün desti ile bulsa husûl
Eyleyen şükr-i nâsdan i'râz
Şükr-i Hakdan irâde itdi 'udûl*

[Her kimin eliyle meydana gelirse gelsin bütün nimetler Allah'ındır. İnsanlara teşekkür etmekten çekinen kimsenin iradesi, Allah'a şükürden sapar.]

مَنْ لَا يَرْحَمِ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ

[Men lâ yerhemi'n-nâse lâ yerhemhu'llâhu.] *Müslim*, Fedâil 65.

İnsanlara acımayana Allah acımaz.

Mollâ Câmî

*Rahm kon rahm zân ki ber ruh-ı to
Der-i rahmet cüz ez to negşâyed
Tâ to ber dîgerân ne bahşâyî
Erhamü'r-râhimîn ne bahşâyed*

[Merhamet et, merhamet et ki yüzüne rahmet kapısını senden başkası açmaz. İnsanlara acı ki sana da rahmet kapısı açılsın. Sen başkalarını esirgemedikçe, merhametlilerin merhametlisi (Allah) de seni esirgemez.]

Nâbî

*Hükm-i mîzân-ı 'adl-i Rabbânî
Ne revâ zâlîme ide hürmet
Nâsa rahm itmeyen bed-âyîne
Eylemez Hazret-i Hudâ rahmet*

[Herşeyi terbiye edip adaletle tartan Allah'ın hükmü, zâlîme hürmet etmeyi uygun görmez. İnsanlara acımayan kötü huylu (kimseye) Hazret-i Allah rahmet etmez/acımaz.]

8. Hadîs

الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ

[ed-Dünyâ mel'ûnetün mel'ûnun mâ-fihâ illâ zikru'llâhi.] *İbn Mâce*, Zühd 3.

Dünya lanetlidir, Allah Teâlâ'nın zikrinden başka onda ne varsa lanetlidir.

Mollâ Câmi

*Hedef-i la'net-i Hudây âmed
Dünye vü her çe hest der dünyâ
Gayr-ı zikr-i Hudâ ki sâhib-i zikr
Der dü 'âlem be rahmetest ûlâ*

[Dünya ve Allah'ı zikrinden başka dünyada her ne varsa, Allah'ın lanetine hedef oldu. Çünkü zikir ehli, her iki âlemde (dünya ve ahiret) rahmete layıktır.]

Nâbi

*Serteser oldı lâyıık-ı la'net
Cümle eczâ-yı 'âlem-i fânî
Yok bu vîrâne içre müstesnâ
Meger illâ ki zikr-i Yezdânî*

[Fani âlemin bütün unsurları/işleri lanetlenmeye layık oldu. Bu virânede/dünyada Allah'ın zikrinden başka müstesna yok.]

الغنى اليأس مما في أيدي الناس

[el-Ğinâ: el-ye'sü mimmâ fi eydî'n-nâs.] Ali el-Muttakî,
Kenzu'l-ummâl III, s. 193.

Zenginlik, insanların ellerindekinden ümit kesmektir.

Molla Câmî

*Ger dilet râ tevângerî bâyed
Ki tevânger-dilî nikû hünerist
Bâz keş dest-i himmet ez heme çîz
Ki be dest-i tasarruf digerist*

[Zengin gönüllülük iyi bir hüner olduğuna göre, gönlüne zenginlik gerekse, başka birinin elinde, avucunda bulunan her şeyden himmet elini çek.]

Nâbî

*Bulamazsın ğinâ-yı tab'a zafer
Künc-i ye's olmadukça sana makar
Olamazsın ğanî hakikatde
Ğayrden itmedükçe kat'-ı nazar*

[Ümitsizlik köşesi sana yer/mesken olmayınca, mizaç zenginliğine/tokgözlülüğüne zafer bulamazsın. Başkasından ilişğini kesmedikçe/medet umdukça gerçek manada zengin olamazsın.]

مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ

[Min hüsni islâmî'l-mer'î terkuhu mâlâ ya'nihi.] *Tirmizî, Zühd 11.*

Kendini ilgilendirmeyeni terk etmesi, kişinin Müslümanlığının güzelliğindedir.

Mollâ Câmî

*Tâ şevved der cihân-ı 'ilm ü 'amel
Şâhed-i dîn-i to cemâl-efzây
Zân ki der hor ne yüftedet bâz ist
Z'ânçe lâyıık ne bâşedet bâz ây*

[Sana yaraşmayan nesneden geri dur ve sana yakışmayan şeyden vaz geç ki ilim ve amel âleminde din denen sevgilinin güzelliği artsın.]

Nâbî

*Kavl u fi'lünde terk bî-mâ'nâ
Hüsni-î İslâmdan olındı şümâr
Ana sa'y it ki kavlıle fi'lün
Dînüne ola zîynet-i ruhsâr*

[Anlamsız söz ve davranışı terk etmek, Müslümanlığın güzelliklerinden sayıldı. Öyle söz ve davranışları kazanmaya çalış ki dininin yüz güzelliği olsun/dinin güzel yüzlü olsun.]

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

[Leyse's-şedîdü bi's-sar'ati innemâ's-şedîdü ellezî yemlikü nefsehü 'inde'l-ğazabi.] *Buhârî*, Edeb 76.

Yiğit, güreşte yenen değildir. Gerçek yiğit öfke anında kendini tutandır.

Mollâ Câmî

Pehlevân nîst ân ki der koştî
Pehlevân-ı diğer beyendâzed
Pehlevân ân buved ki gâh-ı ğazeb
Nefs-i emmâre râ zebûn sâzed

[Pehlivan, güreşte öbür pehlivanı yere vuran değildir. Asıl pehlivan, kötülüğü emreden nefsi öfke anında yenendir.]

Nâbî

Pehlevân ol degül ki küştîde
Hasmına ğâlib u bahâdır ola
Pehlevânlık odur ki vakt-i ğazab
Zabt-ı nefs-i şedâide kâdir ola

[Pehlivan, güreşte rakibini yenip yiğitlik yapan kişi değildir. Öfke anında, şiddetli nefsini zaptetmeye gücü yeten kimse pehlivandır.]

لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى عَنِ النَّفْسِ

[Leyse'l-ğinâ 'an kesreti'l-'arazi velâkinne'l-ğinâ ğine'n-nefsi.] *Tirmizî*, Zühd 40.

Zenginlik mal çokluğunda değildir. Asıl zenginlik, gönül zenginliğidir.

Mollâ Câmî

*Ne tevânger kesî buved ki be mâl
Kâr-perdâz u çâre-sâz şevved
Ân buved k'ez şuhûd-ı fazl-i Hudây
Ez zer ü mâl bî-niyâz şevved*

[Zengin, malla iş bitirip gönül gören/alan kimse değildir. Asıl zengin, Allâh'ın lütfunu gözeterek altın ve mala isteksiz davranandır.]

Nâbî

*Mâlî zann itme mâye-i devlet
Mâlî bisyâr olanı sanma ğanî
Ğanî ol kimsedür hakîkatde
Züll-i ğıŝşdan ki ola müstağnî*

[Malı, mutluluk sermayesi/sebebi zannetme, malı çok olanı da zengin sanma. Gerçek zengin hile/hainlik zilletinden gönlü tok olan kimsedir.]

الْحَزْمُ سُوءُ الظَّنِّ

[el-Hazmu sî'u'z-zanni.] Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, VI, 360.

İşi sıkı tutmak, güvenmemektir. (Aşırı ihtiyat, güvensizlikten doğar.)

Mollâ Câmî

*Hazm-ı merd ân buved ki der heme vakt
Der hak-ı halk bed-gümân bâşed
Der heme kâr ihtiyât koned
Tâ zi her keyd der emân bâşed*

[İnsanın iyi tedbirliliği/işi sıkı tutması odur ki halk hakkında her vakit güvensiz davranır; her hileden emin olmak için de bütün işlerde ihtiyat eder.]

Nâbî

*Ma'nâ-i hazm u ihtiyât u hazer
Dikkat olımsa bed-gümânlıkdur
İntibâh u basîret üzre sülûk
Hırmen-i emne pâsbânlıkdur*

[Dikkat edilse hazm/direnme, ihtiyat/tedbir ve sakınmanın manası, kötü zandır. Ders alma ve basiret/ileriye görme üzere davranmak emniyet harmanına bekçiliktir.]

أَلْعِلْمُ لَا يَحِلُّ مَنْعُهُ

[el-'İlmü lâ-yehillu men'uhu.] Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, X, 217.

Bilginin esirgenmesi helâl olmaz.

Mollâ Câmi

*Ey girân-mâye merd-i dânişver
Ki to râ 'ilm-i dîn buved ma'lûm
Müsta'id râ ez ân meşû mâni'
Müstehak râ ez ân me kon mahrûm*

[Ey değerli âlim adam, mademki din bilgisi, bildiğin bir şey, kabiliyetlilerin onu almasına engel olma; hak kazananı da onsuz bırakma!]

Nâbî

*Pertev-i rûy-i âfitâb gibi
'İlmün olmaz dirîğ ü men'i halâl
Teşnegâna sehâb-ı dânişini
İtme feyz-i ifâdede ihmâl*

[Güneş ışığı gibi, ilmin de sakınılıp engellenmesi doğru olmaz. Susamış kimselerin bilgi bulutundan bereketlenmelerini ihmal etme. (Yani bilgiyi talep edenlerden bilgiyi esirgemek dinen doğru değildir.)]

الكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

[el-Kelimetü't-tayyibetu sadakatün.] Ahmed b. Hanbel, *Müsned* II, 316.

Güzel söz sadakadır.

Mollâ Câmi

Suhen-i nerm gûy bâ sâyil
Ger zi mâleş nemî dehî nafaka
Z'ân ki der rûy-i ehl-i hâcet hest
Kavl-i hoş ez makûle-i sadaka

[Dilenciye malından geçimi için bir miktar/parça vermiyorsan eğer, hiç olmazsa onunla yumuşak konuş! Çünkü hoş söz, ihtiyaç sahibi yanında sadaka türündendir/sadaka sayılır.]

Nâbî

Sâ'ilün sürme-i tasadduk ile
Çeşm-i ümmîdin itmedünse münîr
Bâri vîrânezâr-ı hâtırını
Eyle tuyb-i kelâmile ta'mîr

[Dilencinin umut gözünü, sadaka sürmesiyle aydınlatmadınsa, bari güzel sözle yıkık gönlünü tamir eyle.]

كَثْرَةُ الضَّحِكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ

[Kesretü'd-dahiki tümîtu'l-kalbe.] *İbn Mace*, Zühd 19.

Çok gülmek kalbi öldürür.

Mollâ Câmî

*Hürrem ân kes ki behr-i zinde-dilî
Zîr-i leb-hande râ ne mîrâned
Hande kem kon ki hande-i bisyâr
Sad dil-i zinde râ be mîrâned*

[Mutlu o kimsedir ki gönül dirliği için gülmeyi dudak altına itmez. Gülmeyi azalt! Çünkü çok gülme, yüzlerce diri gönlü öldürür.]

Nâbî

*Gerçi emvâcî cûy-bârun olur
Bâ'is-i irtiyâh-ı sebze vü berg
Lîk mevc-i müselsel-i hande
Kalb-i âbâdî ğark-i lücce-i merg*

[Gerçi ırmağın dalgaları, çimen ve yaprağın ferahlanmasına sebep olur. Fakat gülüş silsilesinin/kahkahanın dalgaları, mutlu gönlü ölüm dalgalarında boğar.]

الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ

[el-Cennetu tahte ekdâmi'l-ümmehâti.] *Nesâî*, Cihad 6.

Cennet, annelerin ayakları altındadır.

Mollâ Câmî

*Ser zi-mâder mekeş ki tâc-ı seret
Gerdî ez râh-ı mâderân bâşed
Hâk şev zîr-i pâ-y-ı û ki behişt
Der kademgâh-ı mâderân bâşed*

[Anaya kafa tutma; çünkü onların yürüdükleri yoldan kopan bir toz senin başının tacı olur. Onun ayağının altındaki toprak ol; çünkü cennet anaların ayağının altındadır.]

Nâbî

*Neyl-i gül-geşt-i gülsitân-ı behişt
Zîr-i pâ-y-ı rızâ-yı mâderdür
Gerden-i cânda hakk-ı terbiyyet
Nî'met-i cennete berâberdür*

[Cennetin gül bahçesinde gezip muradına ulaşma, annenin rızasının ayağı altındadır. Can gerdanında besleyip büyütme hakkı/karşılığı, cennet nimetlerinde beraber değildir.]

الْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ

[el-Belâ'u muvekkelün bi'l-mantıkı.] Ali el-Muttakî,
Kenzu'l-ummâl III, 550.

Belâ, söze bağlıdır.

Mollâ Câmî

*Her ki şod mübtelâ be pür-gûyî
Be belâ-yı 'aceb giriftâr est
Her belâyî ki mîresed be kesân
Bîşter ez memerr-i güftâr est*

[Gevezeliğe müptela olan kişi, garip bir belaya yakalanmıştır. İnsanlara gelen her bir bela, daha çok söz geçidindedir/dilden kaynaklanır.]

Nâbî

*Sûret ü ma'nâ-i lisânumuza
Lafz u mâ'nâda bi'l-mutâbıkdur
Rûy-ı insâna der-güşâ-yı belâ
Ma'nâ ekser kilîd-i nâtıkdur*

[Dilimizin şekil ve manası, söz ve anlamın birbirine uygun olmasındandır. İnsanın yüzüne bela kapısını açan ekser mana, konuşma/söz kilididir/dilidir.]

النَّظْرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ

[en-Nazratu sehâmün mesmûmün min sihâmı İblîs.] Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr* X, 173; Hâkîm, *el-Müstedrek* IV, 314.

Kaçamak bakış, şeytanın zehirli oklarından biridir.

Mollâ Câmî

Dîden-i zülf ü hâl-i nâ-mahrem
Dâne-i keyd ü dâm-ı telbîs est
Her nazar nâvekist zehr-âlûd
Ki zi şast ü kemân-i İblîs est

[Namahrem/yabancı bir kadının saçına ve benine bakmak, hile yemi ve aldatma tuzağıdır. Her bakış şeytanın kiriş yüzüğünden ve yayından atılan zehirli bir oktur.]

Nâbî

Rûy-i hûbâna nazre-i nâ-gâh
Nâvek-i zehrî-nâk-ı şeytândur
Ruh-ı nâ-mahreme nigâh itmek
Âteş-i hânmmân-i sâmmândur

[Güzellerin yüzüne ansızın/yersiz bakış, şeytanın zehirli okudur. Haram olan yola bakmak, mal ve mülkün ateşidir/yok olup gitmesidir.]

لَا يَشْبَعُ الْمُؤْمِنُ دُونَ جَارِهِ

[Lâ yeşbe'u'l-mü'minü dûne cârihi.] Ahmed b. Hanbel,
Müsned I, 54-55.

Mümin, komşusu aç iken karın doyurmaz.

Mollâ Câmî

*Her ki der hıtta-i Müselmânî
Bâşed ez nakd-i dîn girân-mâye
Key pesended ki hod be habed sîr
Be nişîned gürisne hem-sâye*

[İslam ülkesinde, din nakdi yönünden değerli olan kimse (takva sahibi) komşusu açken kendisi tok yatmayı nasıl hoş görür?]

Nâbî

*Her kimün k'ola hân-ı kalbinde
Nân-ı İslâm u ni'met-i îmân
Nice lâytık ki kendü sîr yatup
Cû'a hem-sâyesin göre şâyân*

[Gönül sofrasında, İslam ekmeği ile iman nimeti olan kimse, kendisi tok yatıp komşusuna açlığı reva/uygun görmez.]

لُعِنَ عَبْدُ الدِّينَارِ لُعِنَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ

[Lu'ine 'abdu'd-dinârî lu'ine abdu'd-dirhemi.] Tirmizî, *Zühd* 42.

Altına kul olan lanetlensin, gümüşe kul olan lanetlensin.

Mollâ Câmî

*Gerçi hest âfitâb-ı rahmet-i Hak
Şâmil-i zerre zerre-i 'âlem
Bâd ez ân dûr bende-i dînâr
Bâd ez ân dûr bende-i dirhem*

[Allah'ın rahmet güneşi, zerre zerre bütün âleme dağılmış ise de altına ve akçeye kul olan, ondan uzak kalsın.]

Nâbî

*Hâlık u Râzık-ı zemîn ü semâ
Rızkun ihsân iderken ey mağbûn
Zer ü sîme perestîş eyleyene
Ne revâdur ki dinmeye mel'ûn*

[Ey şaşkın! Yer ve göğün yaratıcısı ve rızık vereni (Allah), senin rızkını ihsan ederken altın ve gümüşe tapan kimseye lanetlenmiş demek uygun olmaz mı?]

دُمْ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوسَعُ عَلَيْكَ فِي الرِّزْقِ

[Düm 'ala't-tahâreti yüvesse'u 'aleyke fî'r-rızki.] Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl* XVI, 129.

Temiz olmaya devam et, rızkın genişletilir.

Mollâ Câmî

*Ey k'ez âlûdegî-i to şeb u rûz
Fâke vü fakr-ı to ziyâde şeved
Bî tahâret me bâş tâ ber to
Rûzi-i teng-i to güşâde şeved*

[Ey kirliliği yüzünden gece gündüz fakirliği/yoksulluğu artan adam, kirli olma ki dar kısmetin/rızkın açılsın.]

Nâbî

*Mü'minîne devâm tuhr iledür
Vus'-i erzâka kesb-i istihkâk
Çirkdür tuhra oldı vâ-beste
Feth-i bâb-ı hazâ'in-i erzâk*

[Mü'min olmanın gereği temizliğe devam etmektir; rızkın bolluğu da çalışıp kazanmayla olur. Rızık hazinesinin kapısının açılması temizliğe bağlıdır, kirli olmak ona engeldir.]

لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرِ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ

[Lâ yüldeğü'l-mü'minü min cühürin vâhidin merreteyni.]
Buhârî, Edeb 83.

Mümin bir delikten iki kere sokulmaz.(Mümin iki kere aldanmaz.)

Mollâ Câmî

*Dîger ez vey medâr-ı çeşm-i vefâ
Her ki şod bâ to der cefâ güstâh
Zân ki hergiz dubâre mü'min râ
Ne gezed mâr ez yekî sûrâh*

[Hiçbir zaman yılan, mü'mini bir delikten iki kere sokmaz. Sana eziyette sınır tanımayan kimseden artık vefa bekleme!]

Nâbî

*Dâm-ı mekrine düşme eylese de
Hasm-ı dîrîn temellukât izhâr
Köhne sûrâhdan o mâr yine
Mü'min olmaz gezîde dîger bâr*

[O yılan, mü'mini aynı delikten iki defa ısırılmaz. Eski düşman sana karşı dalkavukluk yapsa da hile tuzağına düşme.]

الْعِدَّةُ دَيْنٌ

[el-'İddetu deynün.] Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl* III, 347.

Söz vermek, borçtur.

Mollâ Câmî

*Merd râ her çe bugzered be zebân
'Ayb bâşed verâ-yı ân kerden
Va'de der zimmet-i kerem karzist
Farz bâşed edâ-yı ân kerden*

[Ağzından çıkanın tersini yapmak, adam olana ayıptır. Söz vermek, kerem ehlinin zimmetinde/üzerinde bir borçtur, onu ödemek farz olur.]

Nâbî

*İtdigün vâ'deye vefâ eyle
Ki vefâ ahsen-i hasâ'ildür
Zimmet-i sîdka deyndür va'de
Hulf-i va'd akbeh-i rezâ'ildür*

[Verdiğin sözü tut; çünkü vefa hasletlerin/iyiliklerin en güzeldir. Söz verip sadık kalmak/sözünde durmak borçtur. Söz verip tutmamak rezilliklerin/kötülüklerin en çirkinidir.]

المَجَالِسُ بِالأَمَانَةِ

[el-Mecâlisü bi'l-emâneti.] *Ebû Dâvûd*, Edeb 32.

Meclislerde konuşulanlar, emanettir.

Mollâ Câmî

*Ey şode mahrem-i mecâlis-i râz
Râz-ı her meclisî emânet-i tust
Me kon ifşâ-yı râz-ı meclis-i kes
Zân ki ifşâ-yı ân huyânet-i tust*

[Ey sır meclisinin mahremi olmuş adam! Her meclisin sırrı sana emanettir. Kimsenin meclisinin sırrını yayma; çünkü onu açığa vurman ihanettir.]

Nâbî

*Ey olan mahrem-i mecâlis-i ins
İtme nakl-i suhen ki âfetdür
Hokkadur halka-i mecâlis-i pâk
Andaki dürr-i râz emânetdür*

[Ey insan meclislerine mahrem olan! Âfet olan söz taşıyıcılığını yapma. Temiz meclisler halkası [birer] hokkadır. Ondaki sır incileri emanettir.]

المُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ

[el-Müsteşâru mü'temenun.] *Tirmizî*, Edeb 57.

Kendisine danışılan kimse güvenilir kişidir.

Mollâ Câmî

*Her ki der meşveret emîn-i to şod
Gerçi bâşed emân-ı rûy-ı zemîn
Çün nihân dâred ân çe maslahat est
Hâyineş hân be hükm-i dîn ne emîn*

[Danışma hususunda kendisine güvendiğin kimse, yeryüzünün emini olsa bile, işi gizli tutmazsa sen ona din hükmüyle emin değil hân de.]

Nâbî

*Müsteşâr itdiğün kimesne eger
Senden eylerse râh-i hayrı nihân
Sana nisbet huyânet itmiş olur
Olsa da hilkatinde ehl-i emân*

[Danıştığın kimse, eğer hayır yolunu senden gizlerse/hayır yolunu sana göstermezse, yaratılış itibarıyla güvenilir kimse olsa da sana ihanet etmiş olur.]

السَّمَاحُ رِبَاحٌ

[es-Simâhu ribâhün.] Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl* VI, 361.

Cömertlik kazançtır.

Mollâ Câmî

*Sûd eger bâyedet zi-mâye-i hîş
Dest-i bahşîş güşây u bahşâyîş
Sûdet eknûn sitâyîş ü ferdâ
Der civâr-ı Hudây âsâyîş*

[Kendi servetinden sana kazanç gerekse, bağış ve cömertlik elini aç! Kazancın şimdi övgü, yarın da Allah'ın komşuluğunda huzur olur.]

Nâbî

*Hak budur kim sıfât-ı 'ulyâdur
Cûd u 'afv u semâh u lutf u kerem
Ne şerefdür olup bu gün memdûh
Rûz-i mahşerde olasın hurrem*

[Cömertlik, af, iyilik, ihsan ve ikram gerçekten yüce sıfatlardır. (Bu sıfatlar), bugün övgüye değer, mahşer gününde de mutlu olmak için ne büyük bir şereftir.]

الدَّيْنُ سُيْنُ الدَّيْنِ

[ed-Deynu şeynü'd-dîn.] Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl* VI, 231.

(Gereksiz) borç, dinin yüz karasıdır.

Mollâ Câmî

*Ne keşed behr-i mâl-i dünyâ renc
Her ki hâhed kemâl-i behre-i dîn
Çehre-i dîn me kon be nahun-i deyn
Tâ ne kâhed cemâl-i çehre-i dîn*

[Din nasibinin tam ve kâmil olmasını isteyen, dünya malı için sıkıntı çekmez. Yüz güzelliği eksilmesin diye dinin yüzünü borcun tırnağı ile tırmalama.]

Nâbî

*İtme ârâyış-i mecâzî için
Gerden-i himmetün esîr-i duyûn
Rûy-i dînî olur hırâşîde
Pençe-i deyne kim olursa zebûn*

[Himmet gerdenini, mecazî güzellikler/geçici süsler için borç esiri etme. Borç pençesine düşüp fakir olan kimse dininin yüzünü tırmalamış olur/ona zarar verir.]

الْقَنَاعَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ

[el-Kanâ' atü mâlün lâ-yenfedu.] Ali el-Muttakî,
Kenzu'l-ummâl III, 393.

Kanaat, tükenmez bir maldır.

Mollâ Câmî

*Sâhib-i hürs râ zi hân-ı kerem
Feyz-i ihsân ne mîresed hergiz
Be kanâ'at gerây k'ân mâlist
Ki be pâyân nemî resed hergiz*

[Gönlü doymayan (hürs sahibi), kerem sofrasından ihsan feyzine asla erişmez. Göz tokluğuna râğbet et ki o, asla tükenmez bir mal/hazinedir.]

Nâbî

*Dâde-i Hak ile olan hürsend
Dâver-i mülk-i istirâhatdur
Bir dükenmez hazîne ister isen
Bil ki gencîne-i kanâ'atdur*

[Allah'ın verdiği rızka kanaat eden kimse, istirahat/huzur ülkesinin padişahıdır. Tükenmez bir hazine istersen bil ki (o) kanaat hazinesidir. (Kanaat tükenmez bir hazinedir.)]

الصُّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ

[es-Subhatu temne'u'r-rızka.] Ahmed b: Hanbel, *Müsned* I, 73.

Sabah uykusu rızka engel olur.

Mollâ Câmî

*Ey kemer-beste kesb-i rûzî râ
Subh-hîzî delîl-i firûzist
Behr-i hâb-ı sabâh çeşm me bend
Z'ân ki in hâb mâni'-i rûzîst*

[Ey geçim rızkını istemeğe koyulmuş olan! Erken kalkmak, başarının kılavuzudur. Her sabah uykusu için göz kapama. Çünkü bu uyku kismete engeldir.]

Nâbî

*Kesb-i erzâk için seher-hîzî
Başka bir ni'met-i İlähîdür
Mâni'-i kesb-i ni'met-i dâreyn
Lezzet-i hâb-i subhgâhîdür*

[Rızık kazanmak için erken kalkmak, Allah'ın başka bir nimetidir. Sabah uykusunun lezzeti, dünya ve ahiret nimetini kazanmaya engeldir.]

آفَةُ السَّمَاحَةِ الْمَنَّ

[Âfetü's-semâhati: el-Mennu.] Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr* III, 68.

Cömertliğin âfeti, başa kakmadır.

Mollâ Câmî

*Key be ni'met şevved kesî dil-germ
Çün zi minnet konend dem-serdî
Çayr-i bâd-ı hazân-ı minnet nist
Âfet-i ravza-i cevân-merdî*

[İyilik edenler başa kakarak yersiz boşboğazlık edince bir insanın gönlü nimete nasıl ısınır? Cömertlik bahçesine minnet güzünün/sonbaharının rüzgârından başka âfet/zarar verici yoktur.]

Nâbî

*Merhem-endûde-i semâhatüni
Zahm-ı minnetle itme âzürde
Bâd-ı bed-hîz-i imtinândan olur
Berg-i gülzâr-ı lutf pejmürde*

[Merhemle sıvanmış cömertliğini, minnet yarasıyla incitme. İyilik gül bahçesinin yaprağını, başa kakmanın sert esen rüzgarı/fırtınası dağıtır.]

السَّعِيدُ مَنْ وَعِظَ بِغَيْرِهِ

[es-Sa'îdu men vu'ize bi-ğayrihi.] *Müslim*, Kader 1.

Saîd/bahtiyar o kimsedir ki başkasından ibret alır.

Mollâ Câmî

*Nîk-baht ân kesî ki mî ne bered
Reşk ber nîk-bahtî-i digerân
Sahtî-i rûzgâr nâ dîde
Pend gîred zi sahtî-i digerân*

[Başkalarının saadetini kıskanmayan kimse bahtiyardır. Zamanın zorluğunu görmemiş kişi, başkalarının sıkıntısından ders alır.]

Nâbî

*Odur ehl-i cerîde-i su'adâ
Ki olup kendi hâline hursend
Dil-i âgâh u çeşm-i 'ibretine
Gayriniün hâli ola nüsha-i pend*

[Kendi haline şükreden, Allah katında makbul ve kurtulmuş kimselerdir. Başkasının hali, ibret gözüne ve uyanık gönlüne nasihat nüshası olsun.]

كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

[Kefâ bi'l-mer'i ismen en yüheddise bi-küllî mâ semi'a.] *Ebû Dâvûd*, Edeb 80.

Her işittiğini söylemesi, insana günah olarak yeter.

Mollâ Câmî

*Merd râ bes hemîn güneh ki kadem
Ez makarr-ı emân nehed bîrûn
Her çe âyed derûn zi revzen-i gûş
Ez memerr-i dehân dehed bîrûn*

[Böyle bir günah, adama yeter ki güven durağından dışarı adım ata, kulak penceresinden her içeri gireni ağız geçidinden dışarı vere.]

Nâbî

*Âdeme ol günâh kâfidür
Ki ide her ne gûş iderse beyân
İde mihmân-hâne-i gûşın
Râyiz-i esb-i tund-hîz-i zebân*

[Her işittiğini söyleyen ve dilin sert huylu/huysuz atının seyisini, kulak misafirhanesi eden insana, o günahı yeterlidir.]

كَفَى بِالْمَوْتِ وَأَعْظَمًا

[Kefâ bi'l-mevti vâ'izâ.] Beyhakî, *Şuabu'l-iman* VII, 353.

Vâiz olarak ölüm yeter.

Mollâ Câmî

*Çend gîrî be meclis-i vâ'iz
Pây-i minber pey giriften-i pend
Va'z-ı tû bes be mord-i hem-sâye
Na're-i nevhager be bâng-i bülend*

[Öğüt almak için daha ne zamana kadar vaaz meclisinde minber dibi kapacaksın? Dostun ölümünde ağıtçının yüksek sesle haykırışı, sana öğüt olarak yeter.]

Nâbî

*Mevti yâd eyle vâ'iz isterisen
Anda kevnün fenâsın istiş'âr
Her biri bir lisân-ı mev'izedür
Hâl-i kevnî beyâna seng-i mezâr*

[Vaiz (vaaz veren) istersen ölümü hatırla. Onda (ölümde) dünyanın geçiciliği bildirilir. Her bir mezar taşı, dünyanın halini anlatmaya birer nasihat dilidir.]

خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

[Hayrû'n-nâsi enfe'uhüm li'n-nâsi.] Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr* XII, 453.

İnsanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olandır.

Mollâ Câmî

*Ey ki pürsî ki bihterîn kes k'ist
Gûyem ez kavî-i bihterîn kesân
Bihterîn kes kesî buved k'ez halk
Piş bâşed be halk nef'-resân*

[Ey, "En iyi insan kimdir"? diye soran! İnsanların en iyisi (Hazret-i Muhammed'in) sözünden alıp söyleyeyim: En iyi insan, halka faydalı olmada, herkesten ileri olan kimsedir.]

Nâbî

*Hayr-i nâsa murâdun ise vukûf
Hayr-i nâsun hadîsin it iz'ân
Hayr oldur ki cümleden efvân
Ola halk-ı cihâna nef'-resân*

[İsteğin, hayırlı insanları bilmek/tanımak ise insanların hayırlısı(nın) (hakkındaki) hadisini anla. Herşeyden önce dünya halkına/insanlara faydalı olmak en hayırlı iştir.]

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ السَّهْلَ الطَّلِقَ

[İnnellâhe yühibbü's-sehle't-talik.] Ali el-Muttakî,
Kenzu'l-ummâl III, 14.

Allah, yumuşak yüzlü, güleç kimseleri sever.

Mollâ Câmî

*Tâ Hudâ dest gîredet bâ halk
Yek-dil ü yek-zebân u yek-rû bâş
Şâd tab' u şüküfte hâtır zî
Nerm hûy u güşâde ebrû bâş*

[Halkla tek özlü, tek sözlü ve tek yüzlü ol; neşeli ve şen mizaçlı yaşa; yumuşak huylu ve çatılmamış kaşlı ol ki Allah, elinden tuta, (yardım ede.)

Nâbî

*Hak Te'âlâ sever o bendeyi kim
Sehl-tab' u güşâde-hâtır ola
Olmayup tünd-hûy u çîn-cebîn
Hande-rûlûkla halka nâzır ola*

[Yüce Allah, sert huylu, çatik kaşlı olmayan; yumuşak huylu, neşeli ve insanlara güleç yüzle bakan kulunu sever.]

تَهَادُوا تَحَابُّوا

[Tehâdû tehâbbû.] Muvatta *Hüsnü'l-Hulk* 16.

Birbirinize hediye veriniz, birbirinizi seviniz.

Mollâ Câmî

*Dostî mağz u post düşmen est
Tâ key ez mağz sû-yı post şevîd
Be hedâyâ konîd dâd u sited
Tâ be hem z'ân vesîle dost şevîd*

[Dostluk içtir, düşmanlık kabuk. Daha ne vakte kadar içi koyup kabağa düşkünlük gösterirsiniz? Hediyeler alın, hediyeler verin ki bu vesileyle karşılıklı sevinesiniz.]

Nâbî

*Eylen âmed-şud-i hedâyâyı
Mezra'-ı hubba mâye-bahş-i nemâ
Sen dirahtânuna su verdükçe
O da nev-bâveler ider ihdâ*

[Karşılıklı hediyeleşmek sevgi/muhabbet tarlasına büyüyüp gelişecek tohum atmaktır. Sen ağaçlarına su verdikçe o da sana yeni yemişler/meyveler hediye eder.]

أَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حَسَّانِ الْوُجُوهِ

[Ütlubû el-hayre 'inde hisânî'l-vücûhi.] Beyhakî, *Şuabu'l-iman* III, 278.

Hayrı güzel yüzlüler katında arayın.

Mollâ Câmî

*Ber der-i hûb-rûyî menzil gîr
Çün pey hâcetî birûn âyî
Tâ ez ân pîşter ki hâcet-i to
Dehed ez dîdeneş bî-âsâyî*

[Bir ihtiyaç sağlamak üzere dışarı çıkınca, bari güzel yüzlünün kapısında dur ki o senin eksikliğini vermeden önce, sen onu görmekle rahata eresin.]

Nâbî

*Hûb-rûlardan it tevakku'-i hayr
Kimseden olsa hâcetün matlûb
Masdar olmağa hayra şâhiddür
Sûret-i hüsdâr u manzar-ı hûb*

[Eğer bir kimseden ihtiyacını talep edeceksen, güzel yüzlülerden hayrı iste. Güzel yüz ve tebessüm, hayrın kaynağına delildir.]

زُرْ غَيْبًا تَزِدُّ حُبًّا

[Zur ğıbben tezdâ hubben.] Beyhakî, *Şuabu'l-ıman* VI, 326, 327,

Aralıklarla ziyaret et ki sevgin artsın.

Mollâ Câmî

*Dîden-i dost dost râ geh geh
Çehre-i dostî beyâr âyed
Zi ittifâk devâm-i sohbet-i şân
Şevk kâhed melâlet efzâyed*

[Dostun dostu arada sırada görmesi, dostluğun yüzünü bezer (onu hoş gösterir.) Sık sık ziyaret yüzünden şevk eksilir, sıkıntı çoğalır.]

Nâbî

*Dostânun miyânesinde olur
Sohbet-i muttasıl kelâl-engîz
Fâsıla tâze şevk ider îrâs
Sohbet-i ğıbb olur muhabbet-hîz*

[Sürekli/bitmeyen sohbet, dostların arasında usanmaya sebep olur. Ara verme, yeni şevk kazanmaya sebep olur. Sohbetten sonra muhabbet artar.]

طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ

[Tûbâ limen ŧeġelehu ‘aybuhu ‘an ‘uyûbi’n-nâsi.] Beyhakî, *Şuabu’l-iman* VII, 355.

Aybı, başkalarının aybı ile uğraşmaktan kendini alıkoyana ne mutlu.

Mollâ Câmi

*Ey hoş ân gû be ayb bîni-i hîş
Pîşvâ-yı hünerverân kered
‘Ayb-ı û pîş-i dîde-i dil-i û
Perde-i ‘ayb-i dîġerân kered*

[Ayıp görücülükle kendini hünerlilerin elebaşısı kılıp, gönül gözüne karşı başkalarının aybına öz aybını perde yapana ne mutlu.]

Nâbî

*Devlet anun ki bezm-i ‘âlemde
Eyleyüp kendü hâline dikkat
Kendü ‘aybın tecessüs eylemeden
Bulmaya ġayre bakmaġa fırsat*

[Kendi haline dikkat edip de aybını araştırmaktan başkasının kusuruna/aybına fırsat bulamayan kimseden dünyada daha saadetli/mutlu kimse yoktur.]

Mollâ Câmî

Erba'inhâ-yı sâlikân Câmî
Hest behr-i vusûl-i sadr-ı kabûl
Ne bud ez fazl-i Hakk 'acîb ü ğarîb
Ki bedîn erba'în resî be vusûl

[Ey Câmî! Saliklerin çıkardıkları erbainler, olsa olsa Allah katında üstün kabule ulaşmak içindir. Kavuşma rütbesine Hakk'ın kere-minden, fazlından, sırf bu Erba'înle (Kırk hadis) ulaşsan şaşılacak ve yadırganacak şey değil.]

Nâbî

Tarîh-i itmâm-şuden-i Hadîs-i Erba'în
(Kırk Hadis (Tercümesi)'in tamamlama tarihi)

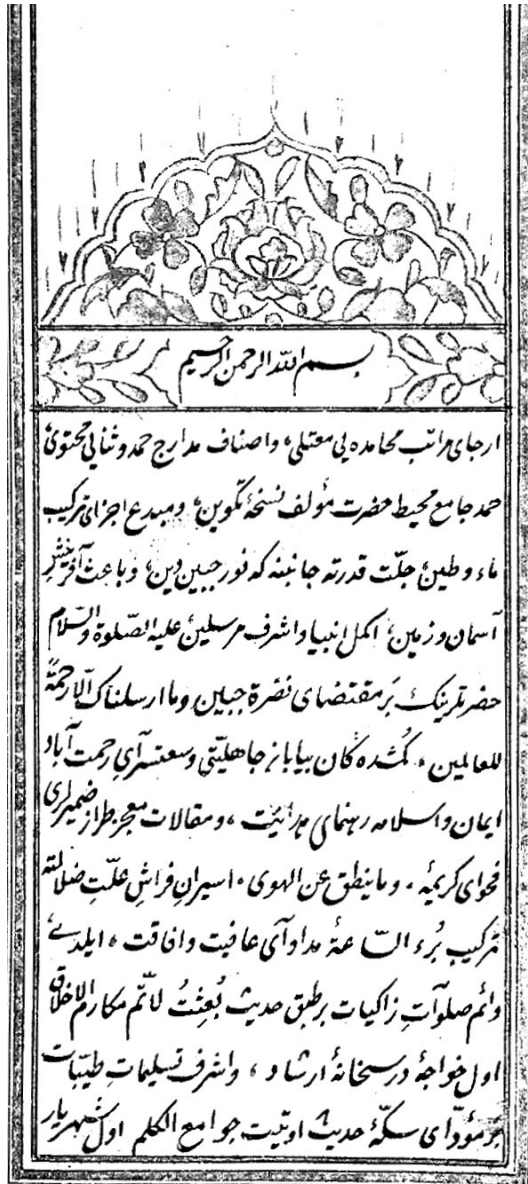
Sâl-i târîhini rubâ'înün
Pursiş için güşâd idince lebi
Biri şart-ı zekât ile Nâbî
Didi kim "Şerh-i çil hadîs-i Nebî" (1125-40=1085/1674-5)

[Rubaînin tarih yılını sormak için ağzı açınca, biri zekat şartı ile Nâbî "Hz. Peygamberin Kırk Hadisinin şerhi" dedi.]

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm*, (tah. Şuayb el-Arnaût), Muessesetu'-Risâle, Beyrut, 1993.
- Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl* I-XVI, Beyrut, 1399.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. El-Hüseyn, el-Beyhakî, *Şuabu'l-imân* I-VII, Beyrut, 1410.
- Fuzûlî *Kırk Hadis Tercümesi* (Haz. Kemal Edip Kürçüoğlu) Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1951.
- Hâkim en-Nişâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I-IV, Beyrut, 1411.
- İbn Mâce, *Sünen* (nşr. M. Fuâd Abdülbâkî), İstanbul 1982.
- Karahan, Abdulkadir, "Câmî'nin Erba'în'i ve Türkçe Tercümeleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (4), 1952, s. 345-371.
- Karahan, Abdulkadir, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Küleynî, *el-Usûl mine'l-Kafl* (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî) Beyrut, 1401.
- Küçük Sabahattin, "Münif'in Kırk Hadis Tercümesi", AÜ. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji Dergisi, 1997, XII, s. 89-105.
- Necip Âsım, "Hadis-i Erba'în Tercümeleri", Milli Tetebbular Mecmuası C. 2, S. 4, İstanbul 1331, 144-160.
- Sevgi, Ahmet, *Molla Câmî'nin Erba'în'i ve Manzûm Türkçe Tercümeleri*, 2000, Konya.
- Taberânî, (Süleyman b. Ahmed et-Taberânî), *el-Mu'cemu'l-kebîr*, I-XXV, baskı yeri yok, 1406.
- Uraler, Aynur, "Kırk Hadis Geleneği ve Şair Nâbî'nin Kırk Hadis'le İlgili Eserinin Tahlili", *Şair Nâbî Sempozyumu (13-15 Kasım 2009)*, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa, s. 149-170.

EK: METNİN TIPKIBASIMI

سر بر افتاده اول قائم ممالک صدق و سداد و جنابند که
 قیاضه ماطفه انجمن از لرزنده تقطیر این رشحات ماطفه
 احادیث شریفه بر طبق مال خیر الکلام ماقول و دل مسکون
 قوانین انجمن و اختصار یکینه مانند کوهر آفتاب حوالم
 معانی بیابانی زرنگین انجمن خواص رتبه جامعه شریفه
 و سماعه پیرای اولی الایسا اولاً معتبرات قدسیه و کلمات
 نوبیه لرنگ بر حرفی مانند لبوب متبیین الاستلوب
 صورته جلوه بر نور انجمن بر بری هزاران اوراق
 مقاصد انجمن شریفه بی و از بار و انوار غامضه و عینه
 مستفین بر شجره کبری حکمت حاصل اولی خصیصه نبوت مکینه
 ماطفه لری و حاشیه متن رساله عامه احاطیه لریدر
 صلی الله علی فاته الامین و علی سائر الانبیاء والمرسلین
 و علی آله واصحابه و ورثته الطیبین الطاهرین و بعد
 ابالی قطعت مستقیمه واصحاب قطرت سلیمه مکمله انجمن
 اطالع لریدر که مشرق سار فروز است نبودند ساطع اولاً کتب
 من حفظ علی امتی اربعین حدیثاً بعثه الله یوم القیمه فقیهها
 عالماً مؤدماً نسخه اول عطیه عظیمه و موهبه کبری دوز نائل
 حصه و اجم اولی امید یله اکابر انجمن حدیثدن رحمت الله
 نجه لر جواهر لامعه احادیثدن جمل حدیث کبر پارده

شریف

خورشید عیاری زها و صند و قد حافظه ایدر کلمه بنا
 جناب نامی گرامی مولانا عبد الرحمن جامی قدس سره
 حضرت تری و فی الملک طریقه ضابطه سنة اقتداء و خلوت
 مقدمه اربعین روحانیدر استفاده انواره اهداء
 شوقیکه سبیل الحفظ چهل عهد و شوار و لال موجهه لی گذشته
 سلک تعیین و تشویقا لفظ لیسین مزایای کونین بهان
 مانند طوطیان شاخار قدس قفص چار چو پنهان
 طرح ایچره تملکین یعنی مال حیات بخش لرن بر رباشی
 فارسی سائله تعیین بیو مشرور و لکن اذبال ملاسین
 فارسیه دن دست اور الکی کوتاه اولنک لب امالی
 بوسه چین حرمان اولملرله بوریزه خوار سفره عرفان
 نابی ناتوان و فی اول موهبه کبری و عطیة نظام آرزو
 حصه سعادت اولد یغینک غیر ی سائره حسرتکشانه و خوسله
 حصول اضاغه رحمت اولوق نیتله دستمایه شجر و تصور ایل
 انان و خیزان اول قافلله سعیده سابقه اثرینه اقتفاده
 بیقرار اولدی ، لکن تعمیر فواید و توسیع دوار مصایره
 قصدرله قبای عجمانه چار خانه ربا عیانت لسان چسبان
 وسیع المفاد ترکی به تبدیل و شوارق معاینس مطلق لفظ
 شرقیه دنه تعبیرات وسطیه ترکیه به نقل و تحویل و اعیانه

و اعیه سیضا کسیر و ن سرزده او مغله عوایح کفر خسار
 فرا با سنگ هر برینه اجزای آبنوسیه مدادیه دن برار یکله
 چار پایه ربا عمر مقره و مانند عراسین ناز پرور میانه
 حرم چار دیوار ربا عیته دن جلوه کر قلنق میسره اولشده
 بجهت الله زبان بیستون ترجمانه دن هر بری چارستوه
 اوزره بر قصر شیرین و مانند مهر و یان بنو خط چار ابرو
 حسن صفات لطافتده رکنین و نمکین واقع اولد و غنی مطلقا
 برکات میان سنگ لال احاطت شریف خیر البشر
 اولد و غیر حر و دستباید برتر دره خلاصه امال
 نظر گذار اعتبار بیوران اعتراف کردن روح مترجم
 فقیری بر دعای خیر ایلد یا و بیور مقدر قطعه

شرح آثار سید عالم	گر چه حرم و کل بنم نابی
نچه لر و اجی جبهه سالی قلم	یکت بدن مقدم اولد

لایون احمد کم حتی بحیب لایفه ما محب لایفنه

اوک انکم ز روی صدق	ویدی خزر سل و کل مجونه
کور میه تا برادر سینه روا	کند و نفسینه کور و کل لایق

ایمانه

من اعطی تند و منع تند و احب تند و انقض تند فقد اتمل

اولد و اول کیمه کامل الایمان	ایتمل کیمه حب و انقض و منع و عطا
------------------------------	----------------------------------

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده	
مسلم اول کبسه و حقیقتہ	ایمیوب کب جرم یہودہ
فعل و قول و یدوں نند	مسلمون اولہ جملہ آسودہ
خصمستان لایچہ تمعان فی مومن البخل و سوء الخلق	
طبع مؤمنہ اجماع ایتمز	ایکی خصمت کہ بہت
اہل ایمانہ ناموافقہ	خوی بدبیری بیری خستہ
یشیب ان آدم ویشیب فیہ خصمستان الخوص و طول الامال	
طرفہ در طینت بنی آدم	بولد و عجبہ بنای عمری خلل
کرد و حریصہ آندہ تالہ نور	بر ششہ عنکبوت طول امل
من لم یشکر الناس لم یشکر اللہ	
جملہ نعمت جناب حقار	ہر کیمک دستی ایلہ بوجصول
ایلمن شکرنا سن اعراض	شکر حقن ارادہ پندل
من لا یرحم الناس لا یرحمہ اللہ	
حکم میزان عدل رہبانے	نہ رواظ المہ ابدہ محنت
ناسہ رحمہ اتہین برآینہ	ایلمز حضرت خدارحمہ
اللہ دنیا ملعونہ و ملعون مافیہا الا ذکر اللہ تعالیٰ	
سر سر اولدی لایق لعنت	جملہ اجزای عالم فائے
یوق بو ویرانہ ایچہ مستشنا	عکراآ کہ ذکر نردانی
الفی الناس تمانی ایدی الناس	

بوله مرسن غنای طبعه طفسر	کنج یا س اولدجه سا که مقرر
اوله مرسن غنی حقیقته	غیریدن ایتد کجه قطع نظر
مِنْ حَسَنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُ مَا لَا يَحْتَمِيهِ	
قول و فعلکده ترک بی معنی	حسن اسلامه اولندی شمار
اگر سعی ایت که قولله فکاک	دینکه اوله زینت خیار
لیس تشدید بالقرعة انما التشدید الذی یملک نفسه عند الغضب	
پرموان اول و کل که کشتی ده	خصمه غالب بهادر اوله
پرموانلوح او در که وقت غضب	ضبط نفس شدید قار اوله
لیس الغنی عن کثرة العوض انما الغنی عن النفس	
مالی ظن ایتمه مایه دولت	مالی بسیار اولانی صانعی
غنی اول کبیره حقیقده	قل غشدن که اوله مستغنی
الحرم سوره الفتن	
معنی حرم و احتیاط و حذر	وقت اولنسه بد کجا نلقد
انتباه و بصیرت اوزره سلوک	حرمی امنه یا سبانا نلقد
العلم لا یحیل منعه	
بر توری آفتاب کی	علمک اولمز درینغ و منعی حلال
تشنگانه سحاب	ایتمه فیض افاده حرم اهل
الکلمة الطيبة صدقة	
سالمک سرمه تصدق ایله	چشم ایتدن ایتد که منیر

باری ویرانه زار خا طسری	ایله طیب کلامه تعمیر
کثرة الضحی کتمت القلب	
کرجه امواج جویبارک اولور	باعث ارتیاح سبزه و برک
لیک موج سلسل خنده	قلب آبادی غرق بجه حرکت
الجنة تحت اقدام الامرتنا	
نیل کلمات کاستان بهشت	ارتیاب رضای مادر در
کردن جانده حق تربیت	نعمت جنسه بر ار در
البسلا و هو کل بالمنطوع	
صورت و معنی لافزه	لفظ و معناده بالمطابقدر
روی ان نه درک نی بلا	معنی اکثر کلیده ناطقه در
النظرة سهم مسموم من سهام الیاس	
روی خوبانه نظره نگاه	ناوک زهر ناک شیطانه
رخ نامحرمه نگاه اینک	آتش خانمان ساماندر
لای شیخ المؤمن دون جاره	
هر کیمک کلاه خوان قلبنده	نان اسلام و نعمت ایمان
نجه لایق که کندی سیر یاتوق	جوعه همسایه سن کوره شایان
لعن عبد الدینار عن عبد الله هم	
خالق و رازق زمین و سما	رزق کائنات ابد بر کن اینی
زروسیمه پرستش الیمینه	نه رواد که دینمه ملعون

وَمَنْ عَلَى الطَّهَارَةِ يَتَوَسَّعُ عَلَيْكَ الرِّزْقُ	
مؤمنینہ دوام طہرہ در	وسع ارزاقہ کسب استحقاق
چرکدر طہرہ اولدی و است	فتح باب خزانہ ارزاق
لا یلدخ المؤمن من حجر واحد قرین	
وام مکربنہ ووشمہ ایلدی	خصم دیرین تعلقات انظار
کہنہ سوراخدن او مارینہ	مؤمن اولمز گزیدہ ویکر بار
البعۃ دین	
ایتدیگک وعدہ بہ وفا ایلدی	کہ وفا احسن خصائلدر
ذمت صدقہ دیندر وعدہ	خلف وعدہ اقیع رزق ایلدر
المجاس بلا مائتہ	
ای اولان محرم مجالس	ایتمنقل سخن کہ آفتد
حُقه در حلقہ مجالس پاک	انده کی دُور راز امانتد
المستشار مؤمن	
مستشار ایتدیگک کسک	سندز ایلر سہ راہ خیردی
سا کہ نسبت خیانتدر	اولسہ حم خلقشنده اہل امان
السماع رباع	
حق بودر کیم صفات علیا	جود و عفو و سماح و لطف و کرم
نہ نہ فذر اولوب بولوب کج	روز محشرده اولسہ سن خرم
الدین شین الدین	

ایتمہ آرایش مجازی ایچون روی دینی اولور خراشیدہ	کردن قہمتک اسیر دیون نجد دینہ کیم اولور یزبون
القناعۃ مالا ینفذ	
داوہ حق ایلمہ اوللا خرسند برو وکنتر خرنہ استرایک	دا آور فلک استراحتد بیلکہ کنجیسنه قناعته
القبیۃ تمنع الرزق	
کب ارزاق ایچون سحر خیزکی مانع کب نعمت دارین	باشقہ بر نعمت الہیدر لذت خواب صحیحکا ہیدر
آفة السباح المنن	
مرهم اندودہ سہماحتکی باو بدخیز امتناندن اولور	زخم منتملہ اتمہ آرزو برک کلزار لطف پیرچم
السعیۃ من وعظ بغيره	
اوور اهل صبریدہ سعدا دل آکاہ چشم عبرتنہ	کہ اولوب کندی جانلہ سحر غیر نیک حالی اولہ نسخہ سینہ
کفی بالمرء اثماً ان یحدث بکل ما سمع	
آومہ اول کناہ کانیدر ایده مہماختا نہ کوشن	کہ ایده ہر نہ کوش ایدر سینہ زبان
کفی بالموت واعظاً	
موتی یاو ایلمہ واعظ ہتریک انده کونک ناسن استنما	

هبر بری برسان عظمه در	حال کوفی بیسانه سنگ زار
خیر الناس انفعهم للناس	
خیر ناسه مراد کن ایوه قوف	خیر ناسک حدیثن آیت اوعان
خیر اولدر که جمله دن افزون	اوله خلق جهانه نفع رسان
ان الله يحب السهل الطلق	
حق تعالی سوراوبنده کیم	سهل طبع و کت ده خاطر اوله
اولیبوب نند خور و چین	خنده رواقله خلقه ناظر اوله
تَهْمًا ذَوًّا حَيًّا بَوًّا	
ایمک آمد شد هدایای	مزرع حبه مایه بخش نای
سن درختا نکه صو و یرو کجه	اوده نوباوه لرایدر اهدا
اطلبوا الخیر عند حیوان الوجوده	
خوب و رولون آیت توقع خیر	ایم و ناوله حاجتک مطلقو
مصدر اولماغه خیره شاهز	صورت حسندر منظر خوب
رَزَقًا مَرْدُودًا حَتَّى	
دوستانک میانه سنده اولو	صحبت متصل کلال انکیز
فاصله مانه شوق ایدر ابراش	صحبت غب اولو محبت خیر
طوبی لمن مشغله عیبه عن عیوب الناس	
دولت آنک که بزم عالمده	ایلیوب کند ی حاله وقت
کند و عیبین تحس المین	بولیه غیره با تمغه فرصت

تاریخ اتمام خدمت حدیث ربیعین	
سال تاریخ ربیعینک	پرکشتن چون کشت و اید بجز
برای شرط	ایله نابے
دیدی کیم شرح چل حدیث نبی	
م	

ÖZGEÇMİŞ

1968 yılında Bitlis'in Hizan ilçesinin Süttaş köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı ilde; liseyi Van Atatürk Lisesinde tamamladı. 1988 yılında başladığı Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1992'de mezun oldu. Aynı yılın Aralık ayında Ankara'nın Beypazarı ilçesinde öğretmenliğe başladı. 1993-1994 yılları arasında Ankara Uluğbey Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalıştı. 1994 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans tezini 1996 yılında tamamladı. 1997 yılında Doktora yapmak üzere kadrosu Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne aktarıldı. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Divân'ının Tenkitli Metni* konulu teziyle Doktora öğrenimini tamamlayarak Harran Üniversitesine geri döndü. 2007 yılında Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı. 5 Ocak 2011 tarihinde Eski Türk Edebiyatı doçenti, 14 Nisan 2016 tarihinde de Profesör oldu. Çeşitli dergilerde Klâsik Türk Edebiyatı ile ilgili makaleleri ve *Muvakkit-zâde Pertev Dîvânı* (2007), *Urfalı Hilmî ve Reyâhîn'i* (2008), *Muhammed Nazmî-i Halvetî Sırr-ı Manevî* (2009), *Siverekli İbrahim Re'fet Divânı* (2012) ve *Birecikli Nâmık Ekrem Bahâr-ı Edeb* (2014) adlı kitapları bulunmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır.

İnsanın dünyaya gönderilmesindeki asıl gaye, Yaratıcısını tanımak, bilmek ve sevmektir. Allah'ı gerçek manada sevmenin yolu da Rusulullah'a tabi olmak ve O'nu sevmekten geçer.

Efendimiz (sav), "Ümmetimin bozulduğu bir zamanda kim benim sünnetime sarılırsa ona yüz şehit sevabı verilir." bu yurmakta. Sünnete uymak, sünneti yaşamak ise O'nun söylediklerini anlamakla mümkündür. Efendimiz'i tanımak, anlamak ve O'na tabi olmak ise hadislerini okumak, öğrenmek ve yaşamaktan geçer.

O yüce Resul, bu dünya hayatını mesut bir şekilde geçirmenin ve kısa dünya hayatında ebedî hayatın nasıl kazanılacağıнын yollarını bizlere sünnet ve hadisleriyle göstermektedir. Yeme-içme adabından, ticaret hayatına; birey olarak kendimize, topluma ve diğer canlılara karşı olan görevlerimizden, iman ve amel noktasında nasıl yaşamamız gerektiğine varıncaya kadar önümüzde rehber, yolumuzda ışık oldu.

Hz. Muhammed'in hadisleri, Müslümanları dünyada sükunet, huzur, başarı, barış, kardeşlik; ukbada da ebedî bir sadet sahiline çağırان liman feneri hükmündedir. Bundan dolaydır ki yüzyıllar boyu Efendimiz'in müstesna sözleri hattatların levhalarında, şairlerin mısralarında ve bizlerin dilinde ve yüreğinde duyulmaya devam etmektedir. Ta ki hayat gayemizin bilincine vakıf olarak var edenin huzuruna huzur ile varalım.